

Oly korban voltam gyermek...*

Székely Éva

MERT OLIMPIAI BAJNOK AKARTAM LENNI

Egy ország földrajzi helyzete gyakran meghatározza lakóinak sorsát. Gyermekként gyakran hallottam, hogy Magyarország kapu Kelet és Nyugat között. Mi bírhatta rá őseinket, hogy itt telepedjenek le? – kérdezhetnék tréfálkozva. Ki tudja, hogy a sok elvesztett háború a rossz politikusok bűne volt-e? Az életem olyan, mint a szülőföldemé. A sikereim s a sok irigyem ellenére egy ponton mindig elbuktam. Egy közösség sem fogadott be teljesen. Hiába éreztem teljes szívemmel és lelkemmel részesének magam, hiába lelkesedtem az eszméimért, mindig értésemre adták, hogy kívülálló vagyok.

Kicsi lánykoromtól nagy magyarnak éreztem magam. Így kellett lennie. Már óvodásként mondogattam: „Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország.” A *Himnusz*, Magyarország nemzeti imája mindig a legcsodálatosabb dallam volt és marad is számomra. Még a hosszú társadalmi kirekesztés után is valahányszor hallom, meghatódom.

1936 nyarán, a berlini olimpia idején, Csillaghegyen nyaraltunk. Trópusi hőség volt. Az uszodában a népszerű sportriporter, Pluhár István harsogva közvetítette a férfi százméteres, szabadon választható úszásnem döntőjét. Még most is hallom: Csík! Csík! Csík! Utána hivatalosan bejelentették a magyar Csík Ferenc győzelmét, s a zsűfolt lelátók elcsendesedtek. Több ezren meghatódva, könnyekkel a szemükben hallgatták a honfitársuk tiszteletére felhangzó nemzeti himnuszt. Akkor és ott elhatároztam – én is olimpiai bajnok szeretnék lenni, s hasonló dicsőséget hozni igazságtalanul kirekesztett hazámnak. Apám Erdélyből származott, anyám a Felvidékről, Magyarország északi részéről.

Otthon szintén erősödött bennem az a meggyőződés, hogy igazságtalanul vették el tőlünk, magyaroktól, ami a miénk volt. Német iskolába jártam. Budapest egyik legjobb iskolája volt, és szerettem oda járni. A diákság sokszínű volt, az oktatás koedukált. Viszont a tanárok komolyan vették, hogy ők a Harmadik Birodalom misszionáriusai. 1933-ban azzal a céllal küldték őket ide, hogy terjesszék nézeteiket a német népfelsobbrendüléséről. Ennek ellenére az iskolában töltött évek csodálatosak voltak.

De jött 1938 és Hitler. Az iskolában találtam egy da-

rab papírt, rajta gúnyrajz a következő felirattal: „Erger-Berger-Schossberger, minden zsidó gazember. Zsidók, kuss!” Ki csinálhatta? Négy éve éltem egy jó közösségben, fiúk és lányok együtt, osztálytársak voltunk. Bár a személyi iratainkban a nevünk mellett különböző betűk jelezték a vallási hovatartozást, mi, gyerekek nem vettünk tudomást erről, csak a hittanórák idején. Ekkor szétválogattak bennünket, és különböző osztálytermekbe mentünk.

Ki írhatta ezt, és miért? Hová kellene mennünk, és miért? Miért csak az övek Magyarország, és nem a miénk? Nyugtalan voltam végig a következő órán. A szünetben összegyűltek a zsidó diákok. Négy fiú volt közöttünk. Elhatároztuk, hogy elégtételt kell vennünk és bosszút állnunk. A legegyszerűbb megoldást választottam. Az osztály elé álltam.

– Ki írta ezt? – kérdeztem.

Tamás, egy szeplős fiú vigyorogva felállt. Megmondta, hogy ő volt.

– A zsidók gyávák – jelentette ki. – Úgysem mernek szólni senkinek.

A zsidó fiúkra néztem. Láttam, hogy megijedtek. Tamásnak igaza volt. Gyávák voltak. Jobban gyűlöltem őket, mint az ellenséget.

– Következő szünetben gyere le az udvarra – mondtam Tamásnak. – Mutatok neked egy gyávát.

Tízéves voltam.

Amint megszólalt a csengő, az egész osztály lerothant az udvarra. Elkezdtünk verekedni, s elszenvedtem életem első igazi verését. Tíz percig tartottam magam. A felügyelő tanár nem avatkozott közbe; hagyta, hogy üssük egymást. Megtépázva tértünk vissza az osztályba. Nem az fájt igazán, hogy megverték, hanem az, hogy nem tartozom sehová. Szívem mélyén csodáltam Tamást, mert vállalta hitvány tettét, és volt olyan bátor, hogy meg is verekedett érte. Én biztosan nem tartoztam saját, láthatóan gyáva hitsorsosaimhoz.

Miután hazamentem, megnyugodtam. Apám életemben először beszélt velem úgy, mint egy felnőttel. Bár valószínűleg nem mindent értettem meg, amit mondani akart, de egyet biztosan. Ez a helyzet csak átmeneti. Te magyar vagy. Ha ez az egész örület elmúlik, nem fog számítani többé, kinek milyen vallása van.

Három év telt el, s én egy új csoport tagja lettem. Ez a Ferencvárosi Torna Club úszószakosztálya volt. Itt senki semmit nem kérdezett. Csak két dolog számított: milyen tehetséges valaki, és milyen lelkiismeretes edz. Egy éven belül annak a csapatnak a tagja lettem, amelyik nemzeti bajnokságot nyert folyamúszásban. Két hónappal később kizártak, nemkívánatos elemmé nyilvánítottak. Nem volt ez könnyű egy tizenéves lány számára. De még mindig hittem abban a jobb jövőben, amiről az apám beszélt, mikor majd teljesen befogad az a közösség, amelyben születtem.

*Részletek a *Young People Speak. Surviving the Holocaust in Hungary* című kötetből

1941 és 1945 között, amikor embertelen borzalmak vettek körül, és amikor az örület uralkodott a világon, már csak egy választásom maradt. Éreztem, hogy túlélésem egyedüli értelme gyermekkori álmom rögzítés megvalósítása lehet: mindent meg kell tennem azért, hogy formában maradjak, s olimpiai bajnok lehessenek. Fel sem merült bennem, hogy meghalhatok, beteg lehetek, vagy hogy többé nem lesz lehetőségem úszni. Mindenáron győzni akartam. Minden este a *Himnusz* emelkedő hangjaival mentem aludni, amelyet az én tiszteletemre játszottak.

1944. március 19., szombat volt, reggel fél hat körül. Éppen a Margit hídon mentünk edzésre. A barátnőm szőke, kék szemű, gyönyörű lány volt. Hirtelen nyitott teherautókon ülő német katonákat pillantottunk meg. Aztán döngő tankok következtek. Senki más nem volt a hídon. A fiatal katonák lelkesen integettek.

– Ne intess vissza – mondtam a barátnőmnek. – Nem illik.

Bár, mint minden tizenhét éves lány, akit a fiúk észrevesznek, én is nagyon büszke voltam.

Az uszoda bejáratánál Sárosi Imre, az edzőm várt ránk halászapadtan.

– Menjetek haza azonnal – mondta. – A németek bevonultak. Meglátjuk, mi lesz. Vigyázatokat magatokra, lányok.

Életében először megölelt, és mindkét arcunkon megcsókolt bennünket. Otthon észrevettem, hogy apám fél. Ma már nevetséges, de én voltam a családban az egyedüli, aki nem félt. Velem nem történhet rosszabb, mint az, ha nem engednek versenyezni.

Tévedtem. Túl hosszú lenne felsorolni, ami megtörtént. Alapvetően, a németek elhatározták, hogy ki kell bennünket irtani, én pedig elhatároztam, hogy olimpiai bajnokságot fogok nyerni. Amikor nem tudtam tovább elviselni, hogy nem mehetek az utcára, önként jelentkeztem romeltakarításra. Kétszer annyi téglát mozgatam meg, mint mások. Erősíteni akartam a karomat. Reggel és este fekvőtámaszokat csináltam. A rokonaiknak hozzánk kellett költözniük. Tizennégy ember élt ott, ahol csak négy azelőtt. Gyakorlatilag lehetetlen volt megmozdulni. A fekvőtámaszaimat mindössze egy négyzetméteres helyen kényszerültem végrehajtani.

Sárosit, az edzőmet a frontra vitték. Semmi más nem hallottam felőle. A nyilas hatalomátvétel után engem is elvittek. Rögtön elhatároztam, hogy az első adandó alkalommal megszököm. Erre sajnos hosszú ideig kellett várnom. Teljesen értelmetlen munkára kényszerítettek bennünket. Tankcsapdákat kellett ásunk Vecsés mellett, állítólag a szovjet tankok feltartóztatására. Még egy jól fejlett tehén is át tudta volna ugrani a csapdáinkat. Egy nap azt a parancsot kaptuk, hogy Budapesten át menjünk Budafokra. Ez az az alkalom, amire vártam, gondoltam. A menetet megállították. Német katonák álltak az út két oldalán. Talán valamelyikük segíteni fog. Odamentem egy fiatal katonához, aki látta, mennyi idős vagyok.

– Kérlek, vigyél vissza Budapestre, különben megfogok halni – mondtam németül. Végül is, az ő iskolájukba jártam, s úgy beszéltem a nyelvüket, mint a sajátomat.

– Német vagy? – kérdezte csodálkozva.

– Az anyám igen – hazudtam szemrebbenés nélkül. Úgy tűnt, ez hatott.

– Várj – mondta –, nem tudom, merre megyünk. Hadd tájékozódjam. Sajnálom, de éppen az ellenkező irányba tartunk – s őszinte sajnálattal az arcán nézett rám.

Este hallottuk, hogy a Margit hidat felrobbantották.

– Figyelj – mondtam a barátnőmnek –, ha sikerül átjutnunk a Duna másik partjára, azonnal megszököm.

– Órült vagy – válaszolta. – Ha elfognak, a helyszínen kivégeznek.

– Maradj, ha akarsz – válaszoltam. – Én megyek.

Ezen az éjszakán kutyaóiban aludtunk. Szerencsések voltunk. A hideg novemberi éjszaka ellenére a többség a szabad ég alatt aludt. Másnap az egész csapat útnak indult Pest felé. Nyolc sorban meneteltünk. A sorok végén felváltva őrködött egy katona, egy nyilas és egy rendőr. Hamarosan Budapestre értünk. Úgy összpontosítottam, mint még soha életemben. Egész testem a cselekvésre alkalmas pillanatra várt. Tudtam, ha elvétem, végem van. Már majdnem kiértünk a városból. Járda-sziget mellett haladtunk el. Amint az úttest keskenyebb lett, a menetoszlop felbomlott. Villamos ment el mellettünk, és megállt.

Most vagy soha, gondoltam. A kalauz megrántotta a csengőt. A kerekék csikorogtak. Elkaptam az utolsó lépcsőt. Nem lóttek rám, nem kiabáltak utánam. A villamos elindult. Valaki pillantását éreztem magamon. Egy középkorú munkás bámult a sárga csillagomra.

– Ha felad, agyonlőnek – mondtam neki egyszerűen.

– Tépd le a csillagot, szegény kislány – válaszolta.

A villamos a következő megállóhoz érkezett. A férfi leszállt. Egyedül maradtam. Fogalmam sem volt, mit fogok csinálni. Hogyan menjek haza? Életben vannak-e a szüleim? Ha igen, hol vannak? Leszálltam a következőnél. Emberek jöttek, mentek. Néhányan rám néztek, mások elmentek mellettem. Szánalmas látványt nyújtottam. Öt hete csak kannából mosdottunk. Szakadt volt a ruhám. A lábam tele sebbel. Egy idősebb hölgy elment mellettem. Később visszajött, és körülnézett.

– Menj a Benczúr utcába – suttogta. – Van ott egy védtet ház. Szállj villamosra a következő sarkon. Az bevisz a városba. Meg fogod találni. Fésüld meg a hajad.

Elment, mielőtt válaszolhattam volna. Megtaláltam a Benczúr utcát. Azt mondták, hogy a következő napokban kapok papírokat. Aztán elkezdtem keresni a szüleimet. Következő reggel sorban álltam. Hirtelen megpillantottam az anyámat. A bejáratnál állt. Nem

tudtam megszólalni. Istenem, életben vannak! – sikoltott az agyam. Találkozott a szemünk.

- Mama!
- Kicsi Évám!

Később elmondta, hogy csak a szememről ismert meg. Negyvenegy ember élt a szüleim kétszobás lakásában a Szent István parkban. Én lettem a negyvenkettedik. A ház svájci védettség alatt állt, amely alig jelentett védettséget. Mire felszabadultunk, tízen maradtunk. A többieket elvitték vagy agyonlőtték, és a Dunába lökték.

A nővérem és én a gáztűzhely tetején feküdtünk éjszakánként. S mivel ilyen körülmények között úgysem tudtam aludni, azon gondolkodtam, hogyan tudnék formában maradni. A lépcsőház volt a ház egyetlen üres része. Öt emelet, huszonhat lépcső emeletenként. Isten is nekem teremtette. Hajnalban átmásztam nyolc emberen, és elkezdtem a földszintről felfelé. Öt emelet felfelé, öt emelet lefelé. Először huszonötöt csináltam. Hamarosan kevésnek találtam, és ötvenre emeltem. Aztán ismét növeltem hetvenötre, s végül kerek százban állapodtam meg. Aztán ültem a padlón, és gimnasztikáztam. A többiek még aludtak, mikor már vissza is jöttem. Így abban a ritka szerencsében volt részem, hogy sorbanállás nélkül használhattam a mellékhelyiséget és zuhanyozót. Versenyeztem.

Egy reggel, amikor már harminckilenc menetet megcsináltam, észrevettem a ház egy idős lakóját, aki a lépcsőfordulóban állt, gyertyával a kezében. Amíg fel nem ismert, rémültnék látszott.

– Éva, drágám, mit csinálsz itt? – kérdezte. – Valaki beteg?

– Erősítem a lábamat – válaszoltam őszintén.

A néni úgy gondolta, rosszul hall.

– Mit csinálsz, kislányom?

– Erősítem a lábamat.

Az idős hölgy szó nélkül megfordult, és elindult a lakásunk felé.

– Székely úr! Jöjjön azonnal! Valami szörnyű történt a kis Évával.

Szegény apám leugrott az ágyául szolgáló íróasztalról. Az esemény mind több embert csődített a lépcsőházba.

– Éva, mi az ördögöt csinálsz itt? – kérdezte apám. – Gyere be azonnal. Megfázol. – S rögtön bekísért. Estére mindenki tudta, hogy a Székelyék kisebbik lánya megbolondult.

Úgy gondoltam, hogy napközben, nyíltan sokkal egyszerűbb az egészet csinálni. Mióta azt gondolták, hogy megőrültem, nem maradt más hátra, mint úgy is tenni. Ettől kezdve naponta két alkalommal százszor végigjártam az öt emeletet le és fel. Még ki is finomítottam a módszeremet azzal, hogy minden második emeletet lábujjhegyen tettem meg.

Alig akadt valami ennivalónk. A napi adag két kanál mézzel elkevert mák volt. Azért választottuk ezt a csemegét, mert nem maradt más ennivalónk. Szüleim könyörögtek, hagyjam abba a lépcsőmászást. Hasztalanul.

Az emberek a házban lassan hozzászoktak. Időnként más gyerekek is csatlakoztak. Csak akkor hagytam abba, amikor a harcok annyira megközelítették a házat, hogy nem hagyhattuk el a lakásunkat. Végül az utolsó német katona és az utolsó nyilas is eltűnt. Három nappal a felszabadulás után visszatért Sárosi, az edzőm. Megszökött a frontról, s közvetlenül a szovjet hadsereget követve hazajött. Mikor találkoztunk, hosszan néztük egymást. Számunkra ebben a pillanatban ért véget a háború. A dolgok megoldódtak: életben maradtam, és úszni akartam.

Kálmán Gábor BUJÓCSKA

Kalocsa régi, történelmi magyar város Budapesttől körülbelül százhusz kilométerre délre. Valaha virágzó zsidó közösséggel rendelkezett. Tizenkétezer lakosából kilencszáz volt zsidó. A családom fával és építőanyaggal kereskedett. Közkedveltek és tekintélyesek voltunk, nemcsak a zsidó közösségen belül, hanem a város túlnyomórészt katolikus lakosságának és a környező tanyák és falvak népességének körében is. Az antiszemitizmus az élet realitásai közé tartozott, de a zsidók elleni fizikai erőszak ismeretlen volt számunkra.

Emlékezem...

Kék öltönyben és fekete lakk, fehér antilopbőr cipőmben, ami akkoriban (1942) a jólöltözöttség jele volt egy nyolcvéves fiú számára, iskolába mentem a kalocsai Fő utcán, hajtókámon kokárda. A kokárda a magyar nemzeti színekkel, piros-fehér-zölddel díszített szalagcsokor. A zsidó elemi iskolák, csakúgy, mint az ország más iskolái, megemlékeztek március tizenötödikéről. A tanítás elmaradt, de az ünnepélyt megtartották. Amint befordultam a sarkon, három, nálam alig idősebb fiú ugrott ki egy sikátorból, és elkezdtek verni.

– Bűdös zsidó! – kiabálták. – Te nem hordhatsz kokárdát! Eredj Palesztinába!

Ősszepiszkolva, véresen s kokárdámmal együtt elszakított kék ruhámban sarkon fordultam, s beszaladtam biztonságot nyújtó házukba. Megkérdeztem a szüleimet:

– Hol van Palesztina, és miért kell nekem odamenni?

*

Anyám és én a szabónkhoz mentünk; nem új ruhát csináltatni nekem, hanem sárga csillagokat varratni a

család számára. Ezt kell ezentúl viselnünk, ha elhagyjuk a házat.

*

Valaki csenget az éjszaka közepén. Még mindig csenget. Félek a szobámban, az ebédlőbe megyek, s ott találok a szüleimet hallgatva a sötétben. Valaki veri a bejárati ajtót. A csengő folyamatosan cseng. Apám felgyújtja a villanyt, és kinyitja az ajtót. Három SS-tiszt jön be az ebédlőbe. Udvariasan és csendesen beszélnek a szüleimmel. Nem értek németül, és álmos vagyok, de érzem a szüleim megsemmisítő félelmét. Értetlenül nézem a jól öltözött, ápolt, udvarias tisztet. Érzem a veszélyt, de nem tudom az okát. Aztán a szemem oda téved a fenyegető koponya-lábszárcsont jelvényre az egyenruhájukon.

A dörömbölés a bejárati ajtón megszokott éjszakai eseményé válik.

*

Költözködünk a gettóba. Nem tudom biztosan, mi az a gettó, de költözködni általában érdekes. Kissé csalódott vagyok, amikor kiderül, hogy a gettó a nagymamám házából s még néhány körülötte lévő épületből áll. Az unokatestvéreim és a barátaim is itt lesznek. Biztosan érdekes lesz együtt lakni a barátaimmal, még annak ellenére is, hogy egy családnak csak egy szobája lehet. Úgy látszik, mintha a felnőttek nem örülnének.

*

Apám napközben hazajön, és nagyon izgatottan beszélgetnek anyámmal. Aztán bemennek a hálószobába, és csomagolni kezdenek. Ők nem látnak engem, de én kihallgatom a suttogásukat. Apámat megállította az utcán egy SS-katona és egy magyar rendőr. Az SS listáján rajta volt apám neve. A rendőr megismerte apámat, és a járdaszegély mellett álló teherautó felé intett, amin már sok zsidó férfi állt. Néhány rokonunk is közöttük volt. Apám a zsebében kotorászva talált egy tisztítócédulát, amiről elhitette, hogy sürgős behívó, amely háborús célok érdekében azonnal Budapestre szólítja őt. Az SS-katona a magyar rendőrhöz fordult, aki igazolta a mesét, ismerve és nem akarva feladni apámat. Így elengedték. Ezen az estén apám Pestre ment. A teherautón levő embereket nem láttuk többé.

Néhány napra rá, hogy apám elment, Budapestről Laci nagybátyám érkezett a házunk elé, taxival. Szokatlan jelenségnek számított egy budapesti taxi Kalo csán. Rémség ül a nagybátyám arcán, amint mondja anyámnak, azonnal csomagoljon, s nekem, hogy ami ezután következik, nem lesz tréfa. Anyám egy kis bőröndbe csomagol, nem a nagy, fekete lakkbőröndbe, amivel általában Budapestre vagy a Balatonra szoktunk utazni. Bár késő tavasz van, megkér, vegyem fel a kabátomat. Egy pillanat, a taxiban ülünk, nagybátyám meggyőződik róla, hogy a kabát takarja a zakómon levő sárga csillagot.

Éjszaka utazunk. Amint elérjük Budapest határát, ellenőrzési pontba ütközünk. SS-katonák és magyarok minden járművet megállítanak, s ellenőrzik a papírokat. Látom, hogy a nagybátyám arca falféher. Ebben a pillanatban felvívognak a szirénák, légiveszélyt jelezve. A zűrzavarban hallom a nagybátyám hangját:

– Vezessen, amíg oda nem érünk a bátyám lakásához Budapesten! – kiabálja a taxisofőrnek. – Ha megáll, megölöm! Fegyver van nálam!

Amint megérkezünk Imre nagybátyám lakásához,

apám már vár ránk. A nagynéném és a nagymama néhány nappal előttünk érkezett. Mái sem tudom, Laci nagybátyámnak valóban volt-e fegyvere, vagy csak blöffölt.

Erdélyi menekült keresztény családnak kell álcázni magunkat. Elegáns budapesti panzióban szállunk meg. Még bárók és grófok is vannak itt. A városban naponta razziákon szedik össze a zsidókat. Alig merünk kimenni. Hamarosan kiderül, hogy néhány gróf és báró zsidó, hamis papírokkal. Ez a hely nem biztonságos. Valamennyien a tulajdonos jóindulatától függünk, aki megpróbálja elküldeni az SS-katonákat, valahányszor jönnek ellenőrizni a papírokat. Ha nem sikerül neki, az SS összeszedi a férfiakat, betereli a mellékhelyiségbe, hogy megvizsgálja, körül vannak-e mellette.

*

1944. október 15. A nyilasok átveszik a kormányzást. Egyetlen ruhában menekülünk el a panzióból. Imre nagybátyám szerzett nekünk valamilyen védlevelet. Mint ügyvéd még most is rendelkezik magasabb helyeken némi összeköttetéssel. Úton lakása felé anyámat és engem megszólít egy nyilas. Nem lehet több tizenöt évesnél. Elállja az utunkat, mint ahogy a macska játszik az egérrel. A hamis papírok a zsebünkben nem tűntethetik el arcunkról a félelmet. Végül mehetünk.

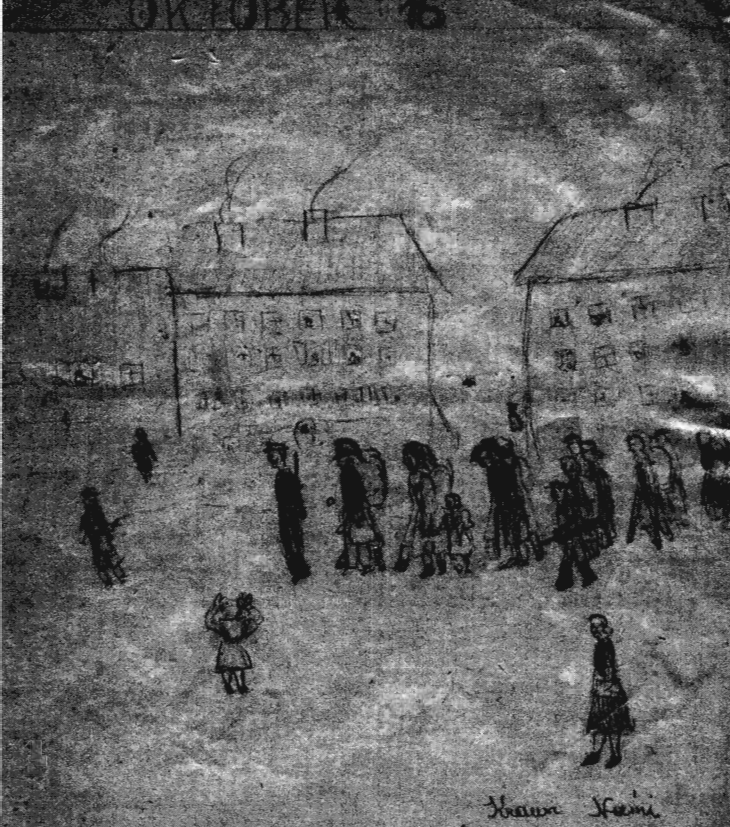
*

Apám most közjegyző, nagybátyám pap. Új keresztény papírokat hamisítanak nekem, arra az esetre, ha a család megsemmisülne, legalább én éljem túl. Már vannak svéd, svájci és vatikáni védleveleink, soha nem lehet tudni, melyik lesz jó. Amint óvatosan kilesek az ablakon, látom, hogy a közelben a nyilasok összegyűjtik a zsidókat.

*

Alighogy megszokom vadonatúj éneket, elvisz egy idegen ember, akinek a nővére egyszer dolgozott nálunk. Látom apámat, amint egy csomó pénzt számol, és odaadja a férfinak a kis táskámmal együtt. Nem nagyon gondolok arra, hogy talán soha többé nem látom ismét a szüleimet. Még hallok annyit, hogy másnap reggel jelentkezniük kell a lóversenypályán, ahol minden zsidónak „új azonosító papírokat” adnak ki.

A férfi, aki hazavisz, dicsekszik a szomszédoknak, hogy ő fasiszta, de nem bolond. Zsidó fiút bűjtat arra

az esetre, ha Hitler mégsem nyerné meg a háborút. Értésítem a nagybátyámat, s megmondom neki, hogy nem érzem itt biztonságban magam. Laci nagybátyám felszed, és elvisz egy szerzetesrend magániskolájába. A következő napon ismét továbbvisz, s azt mondja, kiderítette, hogy a fiúk többsége zsidó volt. Túl veszélyes lett volna ott maradnom.

Néhány nappal később a náci felfedezték az iskolát, és elvitték az összes fiút.

Imre nagybátyám volt titkárnője sétálni visz a friss levegőre. Elragadó szépség, és biztonságban érzem magam vele. Amint sétálunk a Duna-parton, megpillantunk egy géppuskázó szakaszt: zsidókat lőnek a jéges folyóba.

A téglagyár tulajdonosa, akitől valaha árut vett üzlete számára, felvette apámat munkásnak. Apám nem látszik különösebben zsidónak, és jó erőben van, ezért a munkások elfogadják annak, akinek a hamis papírjai mondják. Anyám szerzett néhány orvosi igazolást, amelyek felmentik a hatóságoknál való jelentkezés kötelessége alól. Valóban gyenge a szíve, s nehezen viseli a család újabb és újabb elszakadását. A nagybátyám lakásában rejtőzik el.

A fasisztákat megelőző magyar kormány egyik magas rangú volt tisztviselőjének fejedelmi otthonába visznek. A férfi Imre nagybátyám régi barátja. Néhány napig biztonságban érzem magam, mindaddig, amíg a férfi veje fel nem tűnik nyilas karszalagot viselve. Laci nagybátyám visszavisz Imre lakására. A nagynéném is megjelenik nem sokkal ezután. Ő is Budapest körül bujkált, de valaki felismerte az utcán. Alig tudott elmenekülni. Ez a tizedik születésnapom. Nincs születésnap tortája, vendégek vagy ajándékok, de van igazi tűzijáték odakinn, s halljuk a heves ágyúzást a távolból. Esik a hó. A légitámadások egyre gyakoribbak, de nem merünk lemenni az óvóhelyre. Karácsony este

egy rakéta eltalálja a szomszéd épületet. Budapest ostroma megkezdődött.

*

Körülbelül nyolcvan ember él a pincében, ami rögzített légoltalmi menedék lett. Nincs fűtés és villany. A víz és az ennyivaló is ritka. Leköltözünk, kockáztatva a lebukást. A negyedik emeleti lakás összes ablaka kitért. Az állandó ágyútűz és bombázás lehetetlenné teszi az itt lakást. A házmester tudja, hogy zsidók vagyunk. Ismerte a családot még a háború előtt, s nem jelent fel minket a gyakran megjelenő SS-nek és a nyilasoknak.

Van munkám. Gyertyákat csinálók viaszból vagy összeolvasztott gyertyacseppekből. Cserébe enni kapok. Havat olvasztunk ivóvíznek, s megpróbálunk csapdával galambokat fogni vacsorára. Mikor végre sikerül, elengedem szegény madarat, hiszen soványabb, mint mi vagyunk. A szomszédaink találtak egy döglött lovat, boldogan térnek vissza a fagyott hússal.

Tetves vagyok.

A bombázás és ágyúzás rövid szüneteiben bolyongunk a csendes, hóborította utcákon. Csendes a város – nincsenek villamosok, az épületek romokban. Eldobunk néhány hógolyót. Megbotlom és elesem, megcsúsztam valamin. Egy megfagyott hulla. Megnézem közelről. Nem ismerem. Még soha nem láttam halottat.

Laci nagybátyám megjelenik egy vekni kenyérral.

Már nem hallani ágyútűzetet a távolból. A csata az utcákon folyik. Félek kimenni a fürdőszobába. A házmester megengedi, hogy használjam az üres szeszdöröt.

Egy reggel megjelenik a házmester felesége. A tekintete rémült.

– Elvették a megszentelt gyertyáimat, és itt vannak – mondja.

És jönnek: két rongyos, fáradt orosz katona. Az egész valahogy nem felemelő, sőt, de számunkra a háború véget ért.

Néhány héttel később a kínzó élelem- és tüzelőhiány elől szüleim és én elindultunk haza, Kalocsára. Teherautókat megállítva és tehervonatokon az út több napig tartott. Ma ez két órányi kényelmes vezetés Budapesttől.

A hetivásár napján érkezünk meg. Vidéken sokkal több élelem volt. A parasztok, amint megláttak bennünket, alig hittek a szemüknek. A piacon kirakott áruk között megpillantottam egy rakás gyerekruhát, amelyet valami nagyon ismerős fekete-fehér anyagból varrtak. A talesz, a zsidó imasál anyagából készültek.

Végül odaértünk a házukhoz. Két orosz katona, géppuskával felfegyverezve állt őrt a kapunál. Az otthonukat istállóknak használták. A ház teljesen üres volt. Lovak voltak beszállásolva a parkettás szobákba. Kinéztünk a kertbe, ahol szegény elhagyott zongoránk állt. Lovakat kötöttek hozzá.

Megkíséreltük elmagyarázni, kik is vagyunk, de a katonák elzavartak.

De életben voltunk. Túléltük a háborút.

*

Rokonainkat és barátainkat szinte kivétel nélkül koncentrációs táborba vitték Kalocsáról, és megölték. A néhány túlélő szétszóródott a világban. Ma már nem élnek zsidók Kalocsán.

Erdős Gábor

14 éves budapesti kisfiú versei, akit Budapest ostromának utolsó napjaiban lőttek a Dunába a nyilasok

LELKEM SZAVANNÁJA

Oh a fantázia könnyen szárnyal
S csak így történhetett velem meg,
Hogy lelkem képzeletem szárnyán
A Szaharában termett.

Békés karaván ment magában,
Én is bent voltam a sorában,
S jött a Számum, s mindent mi szép vala,
Nagy gyorsasággal felfala.

Testem egyedül egymagából
Kelt fel a számum porából,
Agyam vezérelte tehát,
S elérte Orán kapuját.

De ott felejtém egyedül lelkem
A mérhetetlen homoktengerben,
A jószág volt benne csak
S hiányzott belőle az agy.

Elindult hát napirányban
A végtelen Szaharában,
S a napnak pályája után
Lépkedett lelkem sután.

A nap körbe ment s lelkem utána
Ottragadt a Szaharába,
S a kálvária meg nem áll,
Míg el nem szólít a halál...

S agyam nem segíthet rajta,
mert lelkem őt többé nem hajtja,
Lelkem segítségért kiált,
De csak egyet lát, a csúf halált.

S hiába fut előre, hátra,
A halál ugyanazt csinálja,
Míg végre elfogja testemet
Agyam, szívem s lelkemet.

A testből nagyot harap,
Majd lelkem s agyam felé kap,
De hiába, azok elszálltak már
Nem kapád meg mohó halál.

A lelkem agyammal együtt végre
Megérkezett a magas égbe.

1943. XI. 29.

A MÉCSES

Kicsi szoba, piros bútorok,
A szoba halvány, csak a mécses ég,
Minden csendes, finom, szomorú,
Valaki sír,... és oly borúlt az ég.

Fájdalom tölti be a szobácskát,
Egy szörnyű dátum a szobán lebeg,
A könnyön át minden elmosódik,
Halvány-gyöngén, finoman remeg.

Miért? miért? ez a szörnyű kérdés;
Mit nem érthet meg az, ki idegen,
Miért kell nekünk annyit szenvedni,
E fájdalmat mért hordom szívemen.

Mért kacag boldogan a sok gyermek,
És mért mondhatja vígan: Apukám!
Mért, mért? mily nagy bűnnek kell lenni,
Amiért ezt nem mondhatja szám?

Miért vagyok én átkos-átkozott,
Mért büntettek apát fia helyett,
S miért vette tőlem el az Isten,
Kit síron át is mindig szeretek.

1944. I. 11.

